

Church-Turing These

Een nieuw paradijs

Pieter van Engelen

Radboud Universiteit Nijmegen

03-06-2022

De tijd

De protagonisten

De situatie

Entscheidungsproblem

Berekenbaarheidsmodellen

De kracht van berekenbaarheid

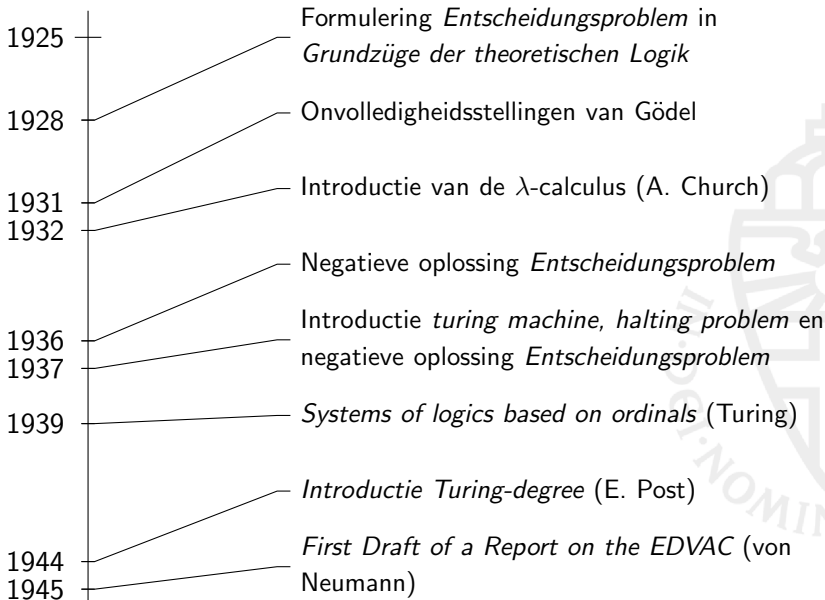
De these

Voorbij de these

Hypercomputation

Quantum computing

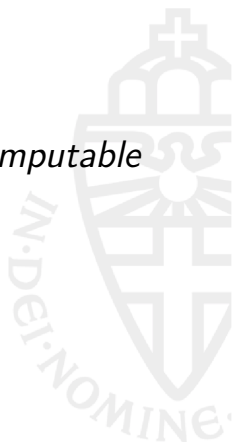

De These

Every *effectively calculable* function is *computable*

Church (1936), Turing (1937)

De protagonisten

Alonzo Church (1903 - 1995)
Princeton University, USA

- Logicus, wiskundige
- Van 1936 tot 1979 redacteur van *Journal of Symbolic Logic*
- 'Bedenker' van de λ -calculus
- Eerste-orde predicaat-logica is onbeslisbaar
- Peano-arithmetiek is onbeslisbaar

De protagonisten

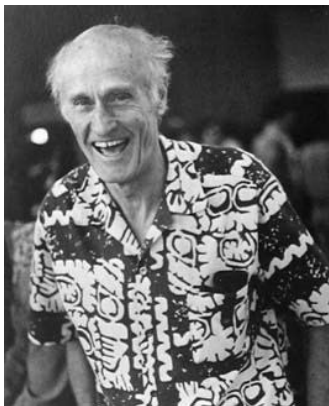

Alan Turing (1912 - 1954)

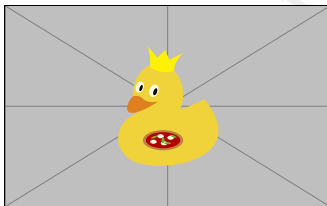
Cambridge & Manchester

- Grondlegger van
  - Informatica
  - Artificiële intelligentie
  - Morphogenetica
- Legendarisch codebreaker
- Marathonloper

De protagonisten

Stephen Kleene (1909-1994)

??? (1897 - 1954)

Das Entscheidungsproblem

Das Entscheidungsproblem

Vind een algoritme waarmee
de waarheid van een uitspraak in de eerste orde predikaatlogica
vast te stellen is.

(D. Hilbert & W. Ackermann, 1928, Grundzüge der theoretischen Logik)

Entscheidungsproblem

Eerste orde predikaatlogica

(extreem kort door de bocht)

Logica met

- variabelen
- de gebruikelijke operatoren $\wedge, \vee, \rightarrow, \neg, \dots$
- predikaten $P(x)$
- universele en existentiële kwantificatie $\forall, \exists$

Voorbeelden:

$$\forall n \in \mathbb{N} \exists m \in \mathbb{N} [m > n]$$

$$\forall p, q \in \mathbb{Q} \exists r \in \mathbb{Q} [p < r < q]$$

$$\exists x [P(x) \wedge \forall y \forall y' [P(y) \wedge P(y') \rightarrow y = y']]$$

Entscheidungsproblem

Eerste orde predikaatlogica

Afspraak:

We hebben het alleen over predikaten en kwantificatie over de natuurlijke getallen $\mathbb{N}$

Gezocht:

Algoritme wat gegeven een uitspraak roept of die uitspraak WAAR of ONWAAR is.

Probleem:

Wat is een algoritme?

Wat is een algoritme

Wat is een algoritme??

- Grootste-gemene-deler van Euclides

Wat is een algoritme

Wat is een algoritme??

- Grootste-gemene-deler van Euclides
- Zeef van Eratosthenes

Wat is een algoritme

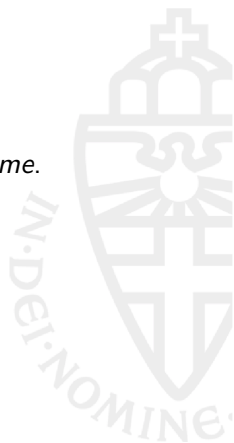
Wat is een algoritme??

- Grootste-gemene-deler van Euclides
- Zeef van Eratosthenes
- Gauss-eliminatie

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Terug naar 1936.

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Terug naar 1936-ish.

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Terug naar 1936-ish.

- Turing machines

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Terug naar 1936-ish.

- Turing machines
- Recursietheorie

Wat is een algoritme

Probleem: Nog geen *formele* definitie van een *algoritme*.

Terug naar 1936-ish.

- Turing machines
- Recursietheorie
- λ -calculus

De λ -calculus (*Church 1932*)

De programma's

$x, y, \dots \in \Lambda$ (Variabelen)

$M, N \in \Lambda \Rightarrow MN \in \Lambda$ (Applicatie)

$x, M \in \Lambda \Rightarrow (\lambda x.M) \in \Lambda$ (Abstractie)

- $\lambda x.x$
- $\lambda xy.x$
- $\lambda pqr.pr(qr)$
- $(\lambda x.xx)A$
- $\lambda x.y$
- $\lambda fx.f(f(f(x))) \equiv \ulcorner 3 \urcorner$

De λ -calculus (*Church 1932*)

Actie

$$(\lambda x.M)N \longrightarrow_{\beta} M[x := N]$$

De λ -calculus (*Church 1932*)

Actie

$$(\lambda x.M)N \longrightarrow_{\beta} M[x := N]$$

Voorbeeld

$$(\lambda xyz.zxy)(\lambda x.xx)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) \rightarrow_{\beta}$$

De λ -calculus (*Church 1932*)

Actie

$$(\lambda x.M)N \longrightarrow_{\beta} M[x := N]$$

Voorbeeld

$$\begin{aligned} (\lambda xyz.zxy)(\lambda x.xx)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) &\rightarrow_{\beta} \\ (\lambda yz.z(\lambda x.xx)y)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) &\rightarrow_{\beta} \end{aligned}$$

De λ -calculus (*Church 1932*)

Actie

$$(\lambda x.M)N \longrightarrow_{\beta} M[x := N]$$

Voorbeeld

$$\begin{aligned} (\lambda xyz.zxy)(\lambda x.xx)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) &\rightarrow_{\beta} \\ (\lambda yz.z(\lambda x.xx)y)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) &\rightarrow_{\beta} \\ (\lambda z.z(\lambda x.xx))\lambda x.x(\lambda xy.x) &\rightarrow_{\beta} \end{aligned}$$

De λ -calculus (*Church 1932*)

Actie

$$(\lambda x.M)N \longrightarrow_{\beta} M[x := N]$$

Voorbeeld

$$\begin{aligned} &(\lambda xyz.zxy)(\lambda x.xx)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) \rightarrow_{\beta} \\ &(\lambda yz.z(\lambda x.xx)y)(\lambda x.x)(\lambda xy.x) \rightarrow_{\beta} \\ &(\lambda z.z(\lambda x.xx))\lambda x.x(\lambda xy.x) \rightarrow_{\beta} \\ &(\lambda xy.x)(\lambda x.xx)\lambda x.x \rightarrow_{\beta} \lambda x.xx \end{aligned}$$

Recursietheorie (*Kleene 1935*)

Initiële functies

$$\mathcal{O}(x) = 0$$

Nul

$$\mathcal{S}(x) = x + 1$$

Successor

$$\mathcal{P}_i^n(x_1, \dots, x_n) = x_i$$

Projectie

$$f(\vec{x}) = h(g_1(\vec{x}), \dots, g_m(\vec{x}))$$

Functie compositie

Primitieve recursie

$$f(\vec{x}, 0) = g(\vec{x})$$

0-geval

$$f(\vec{x}, n + 1) = h(\vec{x}, y, f(\vec{x}, y))$$

Rekursieve geval

μ -recursie

$$f(\vec{x}) = \mu y [g(\vec{x}, y) = 0]$$

"De kleinste y zodat $g(\vec{x}, y) = 0$ "

Recursietheorie (*Kleene 1935*)

Voorbeelden

$$\mathcal{P}(0) = 0$$

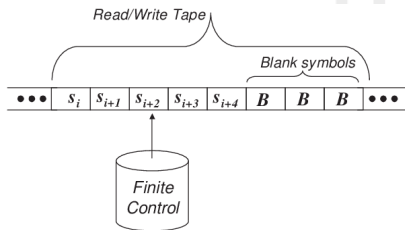
$$\mathcal{P}(n + 1) = n$$

$$\min(x, 0) = x$$

$$\min(x, y + 1) = \mathcal{P}(\min(x, y))$$

$$f(n) = \mu y[2y = n \vee 2y + 1 = n]$$

Turing machines (*Turing 1936*)

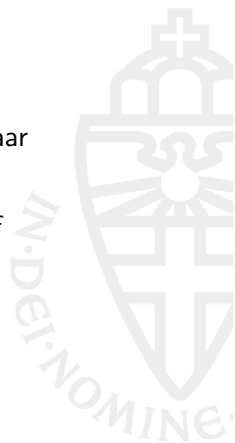

De equivalentie

λ – definieerbaar $\xRightarrow{\text{(Turing 1937)}} \text{Turing berekenbaar}$

$\text{Turing berekenbaar} \xRightarrow{\text{(Turing 1937)}} \mu$ – recursief

μ – recursief $\xRightarrow{\text{(Kleene 1936)}} \lambda$ – definieerbaar

De equivalentie

De uitspraken:

- Een functie $f : \mathbb{N} \rightarrow \mathbb{N}$ is berekenbaar
- Er bestaat een λ -term F zdd $f(n) = m \Leftrightarrow F \ulcorner n \urcorner = \ulcorner m \urcorner$
- Er bestaat een μ -recursieve functie ϕ zdd
 $f(n) = m \Leftrightarrow \phi(n) = m$
- Er bestaat een T.M. zdd
 $f(n) = m \Leftrightarrow \text{T.M.}_f \text{ geeft bij invoer } \ulcorner n \urcorner \text{ uitvoer } \ulcorner m \urcorner$

zijn synoniem met elkaar.

Halting Problem

Universaliteits principe

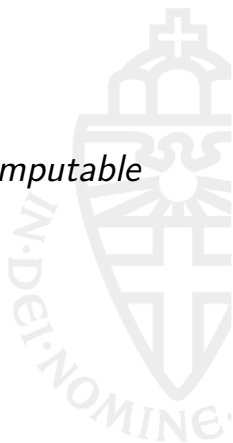

De These

Every *effectively calculable* function is *computable*

Church (1936), Turing (1937)

Elke *uitrekenbare* functie is *berekenbaar*

Hypercomputation

Oracle machines
Infinite state
Transfinitete recursie

Quantum computing

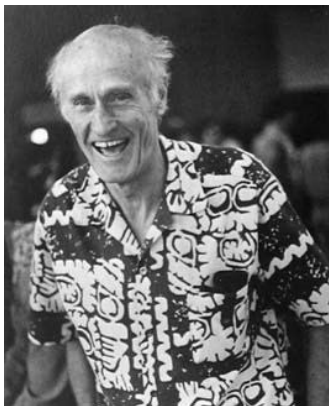
Church Turing Deutsch
Wat doet quantum computing

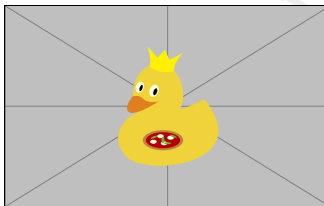
Tragiek in het paradijs

De protagonisten

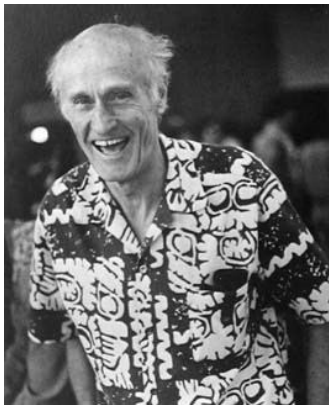

Stephen Kleene (1909-1994)

??? (1897 - 1954)

De protagonisten

Stephen Kleene (1909-1994)

Emil Post (1897 - 1954)

